



## BIOLOGIYA DARSLARIDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH

Xo'jamov Shahboz Alisher o'g'li  
(O'zbekiston – Finlandiya pedagogika instituti)

*Interfaollik-o'zaro faollik, harakat, ta'sirchanlik, u o'quvchi va o'qituvchi muloqotlarida sodir bo'ladi. Interfaol usulning bosh maqsadi o'quv jarayoni uchun eng qulay vaziyat yaratish orqali o'quvchining faol, erkin fikr yuritishiga muhit yaratishdir. U o'zini intellektual salohiyatini, imkoniyatlarini namoyon etadi va o'quv sifati va samaradorligini oshiradi, ta'min etadi.*

*Interfaollik asosida o'tgan darsni tashkil etish shunday kechadiki, bu jarayonda birorta ham o'quvchi chetda qolmaydi, ya'ni ular ko'rgan, bilgan, o'ylagan fikrlarini ochiq-oydin bildirish imkoniyatiga ega bo'ladilar.*

**Kalit so'zlar:** *Interfaol, Yangi fikriy hujum, J.Donald Filips, o'yin muhokamasi*

Interfaol darslarni tashkil etishda o'quv jarayonida yakka tartibda, juft bo'lib ishlash, guruhlarda ishlash, izlanishga asoslangan loyihalar, rolli o'yinlar, hujjatlar bilan ishlash, axborot manbalari bilan ishlash, ijodiy ishlashdan foydalanish mumkin.

Interfaol usullar nimalarni o'z ichiga oladi? Hozirgi kunda metodistlar, amaliyotchi o'qituvchilar tomonidan turli shakl-formalar taklif etilgan.

Qo'yilayotgan muammo juda puxta o'ylangan keng qamrovli, diqqatni tortadigan holda bo'lgani ma'qul.

Umuman yuqorida keltirilgan biror formada ish yuritish, darsni tashkil etish uchun har bir mashg'ulotning kontseptsiyasi yaratilishi, shu asosda uning ketma-ketligi, reglamenti, ish tartibi, maqsad, vazifalari, kutilayotgan natijalar oldindan belgilab olinishi va undan o'quvchilar boxabar etilishi kerak.

Interfaol o'qitishda o'qitish muhiti tashkil etiladi, qulay muhit yaratiladi, yaxshi tashkil etilgan o'qitish muhiti:

- O'qish va tadqiqotlarga ko'maklashadi;
- Turli tadqiqotlar olib borish uchun materiallarga ega bo'ladi;
- Ijodkorlik qobiliyatlariga rag'bat beradi;
- Ijtimoiy va kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantiradi;
- Fikrlar va axborotlar almashinuviga imkon yaratadi;
- Nutqiy rivojlantirishni rag'batlantiradi;
- Ma'lumotlarni mustaqil olish ko'nikmalarini shakllantiradi;
- Uzlüksiz ta'lim olish ko'nikmalarini rivojlantiradi;
- Turli usullar bilan ma'lumot olish uchun resurslarni o'z ichiga oladi;
- Ma'lumotnomalar, lug'atlar, entsiklopediyalar, geografik haritalar, kompyuter, tajriba o'tkazish uchun turli asboblardan, materiallar bilan ishlash imkoniyatiga ega bo'ladi.

"Yangi fikriy hujum" metodi J.Donald Filips tomonidan ishlab chiqilgan bo'lib, uni bir necha o'n (20-60) nafar o'quvchilardan iborat guruhlarda qo'llash mumkin. Metod o'quvchilar tomonidan yangi g'oyalarning o'rta tashlanishi uchun sharoit yaratib berishga xizmat qiladi. Har biri 5 yoki 6 nafar o'quvchilarni o'z ichiga olgan guruhlariga 15 daqiqa

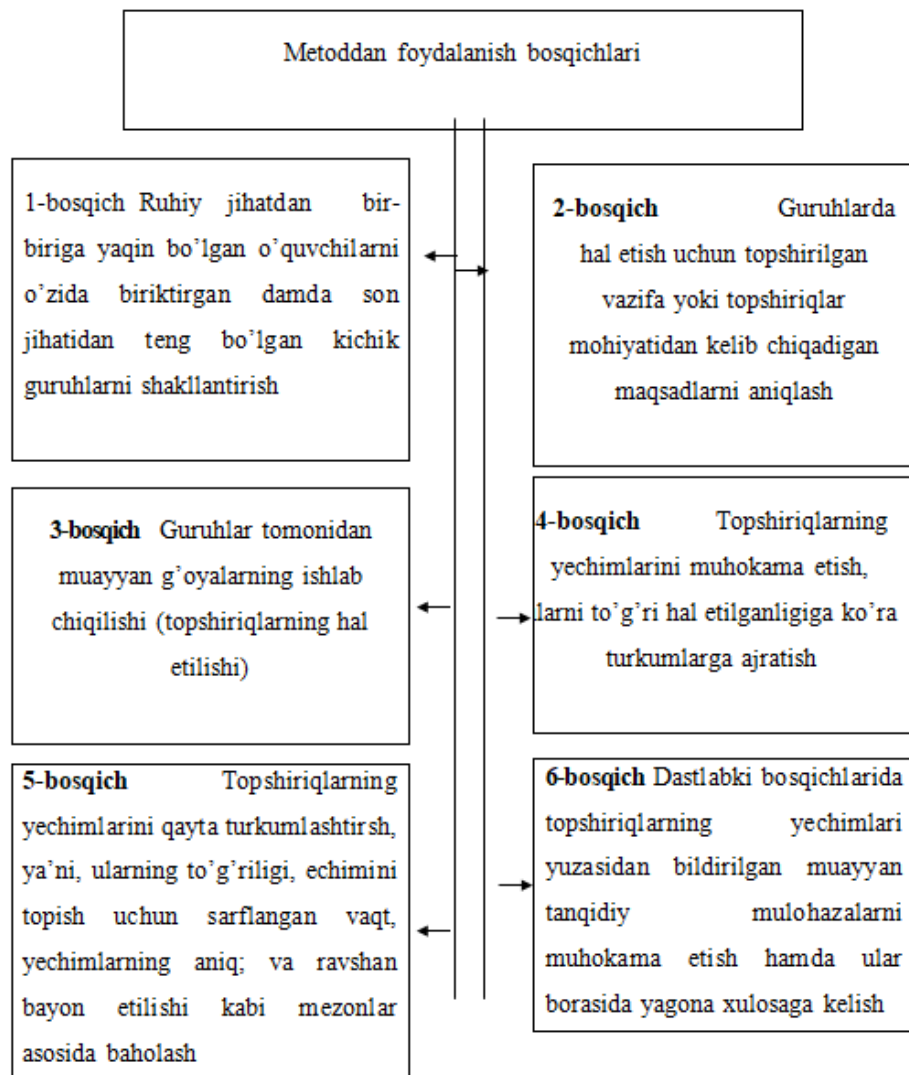


ichida ijodiy vazifalar beriladi. Topshiriq va ijodiy vazifalar belgilangan vaqt ichida ijobiy xal etilgach, bu haqida guruh, a'zolaridan biri axborot beradi. Guruh, tomonidan berilgan axborot (topshiriq yoki ijodiy vazifaning echimi) o'qituvchi va boshqa guruhlar a'zolari tomonidan muhokama qilinadi va unga baho beriladi. Mashg'ulot yakunida o'qituvchi berilgan topshiriq yoki ijodiy vazifalarning yechimlari orasida eng yaxshi va o'ziga xos deb topilgan javoblarni e'lon qiladi. Mashg'ulot jarayonida guruh, a'zolarining faoliyatlari ularning ishtiroklari darajasiga ko'ra baholab boriladi.

"Fikrlarning shiddatli hujumi" metodi E.A.Aleksandrov tomonidan asoslangan hamda G.Ya.Bush tomonidan qayta ishlangan. "Fikrlarning shiddatli hujumi" metodining mohiyati quyidagichadir:

- jamoa orasida muayyan topshiriqlarni bajarayotgan har bir o'quvchining shaxsiy imkoniyatlarini ro'yobga chiqarishga ko'maklashish;
- o'quvchilarda ma'lum jamoa (guruh) tomonidan bildirilgan fikrga qarshi g'oyani ilgari surish layoqatini yuzaga keltirishdan iboratdir.

"Fikrlarning shiddatli hujumi" metodini ijtimoiy, gumanitar va tabiiy yo'nalishlardagi fanlar yuzasidan tashkil etiladigan mashg'ulotlar jarayonida birdek muvaffaqiyatli qo'llash mumkin. Ushbu metoddan foydalanishga asoslangan mashg'ulot bir necha bosqichda tashkil etiladi. Ular quyidagichadir,





"Fikrlarning shiddatli hujumi" metodini qo'llash jarayonida quyidagi holatlar yuzaga keladi:

- o'quvchilar tomonidan muayyan nazariy bilimlarning puxta o'zlashtirilishiga erishish;

- vaqtni iqtisod qilish;

- Har bir o'quvchini faollikka undash;

- ularda erkin fikrlash layoqatini shakllantirish;

Interfaol darslarni tashkil etishda quyidagi bosqichlar tavsiya etiladi

1. Orientir. O'yin ishtirokchilari va ekspertlarni tayyorlash bosqichi. O'quv jarayonining ish rejasi o'qituvchi tomonidan taklif etiladi. O'quvchilar bilan hamkorlikda mashg'ulotning maqsad va vazifalari aniqlanadi. O'quv jarayoni muammosi shakllantiriladi. O'quv jarayonida kechadigan imitatsiya, o'yin qoidalari, umumishning borishi aytiladi, o'quvchiga o'quv jarayoni materiali paketi tarkatiladi.

2. O'quv jarayoniga borishga tayyorgarlik. O'quv materiallari, vaziyatlar, instruktsiya va boshqa paket hujjatlari bilan tanishish. O'yin qoidalari tablosi tuziladi. Unga o'yin stsenariysi, o'yin vazifalari, qoidalari, o'yin ketma-ketligi, olinadigan natijalar aks ettiriladi.

O'yinning borish jarayoni aks ettiriladi. O'yin jarayonini o'zgartirish, unga chetdan aralashish man etiladi. Faqatgina jarayonni olish borishgina ayrim korrektiravkalarni kiritish mumkin. O'yin belgilanganda o'qituvchi unga aralashmay, uni kuzatib, boshqarib boradi. Uning asosiy vazifasi muhokamani tashkil etish, o'yinni kuzatib turish, natijalarni, olinayotgan fikr-mulohazalarni hisoblash, ishtirokchilarning savollariga javob berish.

3. O'tkazilgan o'yin muhokamasi - O'tkazilgan o'yin jarayonini tahlil etish, muhokama etish, baholashdan iborat. O'qituvchi yakuniy muhokamani o'tkazadi. Muhokamada ishtirokchi va ekspertlar fikr almashadilar, o'z pozitsiyalarini himoya qiladilar, taassurotlarni tug'ilgan muammo va fikrlarni bildiradilar.

Yuqoridagi axborotlardan ma'lum bo'ldiki interfaol holatda kechgan ishchilik o'yinlarida; o'qituvchi-o'quvchi, o'qituvchi-sinf, o'quvchi-sinf, o'quvchi-o'quvchi, guruh-guruhlar orasida o'zaro muloqotlar bo'lib o'tishi orqali o'quv mazmuni o'zlashtiriladi.

Interfaol usulda ish yuritmoqchi bo'lgan o'qituvchilarga shuni eslatmoq mumkinki, yangicha ishlash uchun faqatgina makola, adabiyotlar o'qishning o'zi kamlik qiladi. Buning uchun, ya'ni o'qituvchi o'z faoliyatida interfaol metodlarni qo'llashi uchun, u shaxsan o'zi ishchanlik o'yinlari, aqliy hujum, munozara, debatlar qatnashib, o'zi tajribadan o'tkazadi, bu ishga shaxsiy hissasini ko'shib boradi. Buning uchun u interfaol darslarni o'tkazishning quyidagi qoidalarini bilib, o'zlashtirib, amalga kiritishi kerak.

Birinchi. Interfaol mashg'ulotlarga barcha ishtirokchilar (o'quvchilar) jalb etilishi talab etiladi. Bunda shunday texnologiyalar tanlanishi kerakki, ish jarayonida barcha ishtirokchilarning ishtiroki yoki muhokamasi ta'minlansin.

Ikkinchi. Mashg'ulotga ishtirok etishni psixologik tayyorlash zarur. Darsda ishtirok etuvchilar jarayonga kirishib ketishga tayyor emasligini hisobga olmoq kerak. Yangi tashkil etilayotgan interfaol darslarda ulardagi xadiksirash, tortinchoqlik, indamaslik holatlari darsning faol kechishi, ichki imkoniyatlarni ishga solishga to'sqinlik qilishi kuzatiladi.



Uchinchidan, o'quvchilarni yangi texnologiyalarni ko'plab joriy etish bilan toliqtirmaslik. Ishtirokchi imkoniyati, yangi texnologiya sifati bir-biriga mos kelgani ma'qul. Bir guruhda ishtirokchilar soni 30 kishidan oshib ketmasligi kerak. Shunday sharoitdagina kichik guruhlarda ishlash, fikrni erkin bayon etish, muammolar echimini topish oson kechadi.

Turtinchidan. Mashg'ulot olib boriladigan xonalarni tayyorlashga alohida e'tibor berish kerak. Sinf shunday tayyorlanishi kerakki, kichik va katta guruh bilan ishlanganda, ular erkin harakatlansinlar. Boshqacha aytganda o'quvchiga qulay muhit yaratilishi kerak. Ayniqsa, o'quvchining bir-biri bilan muloqotda bo'yin egib o'tirishi noqulaylik keltirib chiqaradi. Stollarni 4-6 kishilik qilib qo'yish, guruh a'zolarining bir-birlariga qarab o'tirishi, ko'rib, fikrlashuvga qulay muhit yaratilishi yaxshi natijalar beradi.

Beshinchidan. Ishchanlik o'yinlarini olib borishdan oldindan uning reglamenti, ketma-ketligiga rioya qilish kerak. Unga qat'iy rioya qilishni oldindan kelishib olgan ma'qul, Har bir ishtirokchi har qanday fikrlash, nuqtai nazarga chidamli bo'lishi, oxirigacha eshitishi, tanqid qilmasligi kerak.

Har bir ishtirokchining so'z erkinligiga hurmat bilan qarash, shaxs hurmatini saqlash.

Oltinchidan. Ishtirokchilarning guruhlarga bo'linishlariga diqqat-e'tibor bilan qarash. Avvalo guruhlarni shakllantirish erkin, xohish-istaklar asosida kechgani ma'qul. Keyinchalik guruhlarni tasodifiy shakllantirishga o'tilgani ma'qul.

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki interfaol usullar birdaniga ko'pgina vazifalarni bajara olishga imkon beradi.

Eng muhimi u o'quvchining kommunikativ bilim, tushuncha, malakalarini oshiradi. Ularni hamkorlik, hamjihatlik, do'stona munosabatlarda ishlashini ta'minlaydi. Ayniqsa bir-birlarini eshitish, fikrini bayon etish, o'zaro hurmatga undaydi.

Bu usulda ishlash sinfda ruhiy holatni, yuklamalarni engillashtiradi. Mashg'ulot shakllarini, faoliyatlarini o'zgartirib turish asosida muhim muammolar echimini topishga o'rganib boradilar.

Yuqoridagilardan ma'lum bo'ldiki - o'qituvchi dars beruvchi emas, balki o'quvchilarni muammoga yo'naltiruvchi, tadqiqot faoliyati maslahatchisi, tashkilotchisi va muvofiqlashtiruvchisidir. U o'quvchining mustaqil fikrlashi uchun sharoit yaratadi va ularning tashabbusini qo'llab-quvvatlaydi.

O'z navbatida, o'quvchilar o'qituvchi bilan birgalikda o'qitish jarayoni va uning natijalari uchun mas'uliyatni taqsimlash orqali o'qish jarayonining to'laqonli ishtirokchilariga aylanadi.

#### FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar (ta'lim muassasalari pedagog-o'qituvchilari uchun amaliy tavsiyalar). - T.: Iste'dod, 2008. -180 b.



2. Ishmuhamedov R.J, Abduqodirov A., Pardaev A. Tarbiyada innovatsion texnologiyalar (ta'lim muassasalari o'qituvchilari, tarbiyachilari, guruh rahbarlari uchun amaliy tavsiyalar).– T.: Iste'dod, 2010.-140 b.
3. Lucas, B. and E. Spencer (2017), Teaching Creative Thinking: Developing Learners Who Generate Ideas and Can Think Critically., Crown House Publishing, <https://bookshop.canterbury.ac.uk/Teaching-CreativeThinking-Developinglearnerswho-generate-ideas-and-thinkcritically> (accessed on 26 March 2018).
4. Nickerson, R. (2010), «How to Discourage Creative Thinking in the Classroom», in Beghetto, R. and J. Kaufman (eds.), Nurturing Creativity in the Classroom, Cambridge University Press, Cambridge, <http://dx.doi.org/10.1017/CBO9780511781629.002>.
5. Okhunov, M., & Minamatov, Y. (2021). Application of Innovative Projects in Information Systems. European Journal of Life Safety and Stability (2660-9630), 11, 167-168.
6. Minamatov, Y. E. U. (2021). APPLICATION OF MODULAR TEACHING TECHNOLOGY IN TECHNOLOGY. Scientific progress, 2(8), 911-913.
7. Tolipov U., Usmonboeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. – T.: 2006.
8. Минаматов, Ю. (2021). УМНЫЕ УСТРОЙСТВА И ПРОЦЕССЫ В ИХ ПРАКТИЧЕСКОЙ ЭКСПЛУАТАЦИИ. Eurasian Journal of Academic Research, 1(9), 875-879.